

Sygn. akt I CSK 147/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lipca 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Maria Grzelka (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa "B." Spółki z o.o.

przeciwko Miastu O.

o zapłatę,

i z powództwa wzajemnego Miasta O.

przeciwko "B." Spółce z o.o.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 lipca 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej i powodowej wzajemnej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 27 września 2006 r., sygn. akt [...],

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od pozwanej i powódki wzajemnej - Gminy Miasta O. na rzecz powódki i pozwanej wzajemnej - "B." Spółki z o.o. kwotę 5.400,- złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 17 lutego 2004 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od pozwanej Gminy Miasto O. – Miejski Zakład Komunikacji na rzecz „B. Z.M.” Spółki Jawnej kwotę 174.828,59 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 10 lipca 2002 r. a w pozostałej części powództwo oddalił, oraz oddalił powództwo wzajemne o ustalenie m.in., że zmiany do umowy z dnia 22 kwietnia 1996 r. wprowadzone aneksami nr 1 - 11 są nieważne. Sąd Okręgowy uznał, że usprawiedliwione jest roszczenie strony powodowej o zapłatę odsetek w nieprzedawnionej kwocie 174.828,59 złotych z tytułu opóźnień w zapłacie należności za dostarczone paliwo w sytuacji, gdy faktury powódki opiewały na sumy wyliczone zgodnie ze stawkami umownymi; stawki te były wprawdzie sukcesywnie podwyższane, ale nie stanowiło to o naruszeniu zakazu wprowadzania do umowy zmian niekorzystnych dla zamawiającego przewidzianego w art. 76 ust. 1 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych. Zdaniem Sądu, podwyższanie w aneksach do umowy ceny jednostkowej paliwa nie było wynikiem zrealizowania paragrafu trzeciego umowy, ponieważ przesłuchanie stron nie dostarczyło podstaw do ustalenia co strony rozumiały pod określeniem „uwolnienie cen urzędowych.” Jednakże zmiany umowy podyktowane były nagłymi zmianami cen paliw na rynku w 1997 r. co stanowiło okoliczność nieprzewidywalną przy zawarciu umowy i wyłączało zakaz niekorzystnych dla zamawiającego zmian w trakcie realizacji umowy. W takiej sytuacji istniała możliwość zawierania aneksów i ukształtowania cen w sposób odzwierciedlający sytuację rynkową i satysfakcjonujący obie strony. Czyniło to bezzasadnym zarzut strony pozwanej, że odsetki wyliczono od należności zawyżonych oraz, że postanowienia aneksów 1 – 11 są nieważne w świetle art. 76 ust. 2 ustawy o zamówieniach publicznych. Odnośnie do powództwa wzajemnego Sąd Okręgowy wskazał, że strona pozwana nie miała interesu prawnego w wytoczeniu powództwa z art. 189 k.p.c.

Pismem z dnia 8 czerwca 2005 r. (k. 960) powódka zawiadomiła o przekształceniu Spółki Jawnej w Spółkę z o.o. i o następstwie prawnym. Załączyła kserokopię odpisu z Rejestru Przedsiębiorców, z którego wynika, że

w dniu 29 października 2004 r. Sąd Rejestrowy dokonał wpisu Spółki z o.o. „B.” powstałej z przekształcenia Spółki Jawnej „B. – Z.M.”

W wyniku apelacji pozwanej Gminy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30 czerwca 2005 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że – określając jako powódkę Spółkę z o.o. „B.” – oddalił powództwo główne, natomiast uwzględnił powództwo wzajemne w części dotyczącej ustalenia nieważności zmian umowy z dnia 22 kwietnia 1996 r. wprowadzonych aneksami nr 1 do 11

Na skutek skargi kasacyjnej powodowej Spółki z o.o. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2006 r. uchylił powyższy wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy wskazał, że jeżeli zamiarem stron było związanie podwyżek ceny paliwa ze wzrostem marży w obrocie olejem napędowym, to uchylene marży urzędowej trzeba uznać za okoliczność nieprzewidywalną w chwili zawarcia umowy, powodującą konieczność zmiany jej postanowień; trudno bowiem wymagać od strony powodowej, aby stosując przez cały czas trwania umowy pierwotną cenę stale dopłacała do paliwa dostarczanego pozwanej Gminie. Ponadto, Sąd Najwyższy zauważył, że również wliczenie w cenę paliwa podatku od środków transportowych mogło być dodatkową okolicznością nieprzewidywalną w chwili zawierania umowy powodującą konieczność zmiany umowy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację. Przyjął, że niewątpliwie elementem kształtującym cenę paliw była marża urzędowa w obrocie olejem napędowym, która została zniesiona z dniem 13 lutego 1997 r. Spowodowało to u podmiotów dostarczających paliwo powódce większą swobodę w kształtowaniu cen, przez co doszło do swoistego uwolnienia cen paliw, a co za tym idzie – do wzrostu tych cen. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w związku z tym należało przyjąć, że pod pojęciem cen urzędowych strony rozumiały właśnie marżę urzędową, a ponadto, że przyczyną uzasadniającą zmianę ceny określonej w umowie było wprowadzenie podatku od środków transportowych jako elementu ceny paliwa. Sąd Apelacyjny uwzględnił dokumenty na kartach 507 – 516 i na tej podstawie ustalił, że powódka informowała pozwaną o kolejnych podwyżkach cen paliw wprowadzonych przez Rafinerię, oraz, że następnie o taką

podwyżkę sama podwyższała cenę oleju napędowego sprzedawanego pozwanej po czym, odnośnie do tych podwyżek, strony zawierały aneksy. Według oceny Sądu, strony zdawały sobie sprawę z tego, że rynek paliwowy nie jest stabilny i z całą pewnością ich zgodnym zamiarem było dostosowanie ceny paliw dostarczanych w ramach zawartej umowy do cen obowiązujących na rynku paliwowym. Uznając, że podwyższanie stawki cenowej wymienionej w umowie znajdowało uzasadnienie w podwyżkach cen u dostawców powódki, te ostatnie zaś wynikały z uchylenia marży urzędowej oraz włączenia w cenę paliw podatku od środków transportowych Sąd Apelacyjny uznał, że wprowadzone aneksami zmiany zostały wywołane okolicznościami, których nie dało się przewidzieć przy zawieraniu umowy w związku z czym zmiany te były dopuszczalne. W rezultacie nie można przyjąć, że aneksy do umowy były nieważne oraz, że pozwana zapłaciła częściowo nienależne za dostarczone jej przez powódkę paliwo i w konsekwencji – że odsetki zostały przez powódkę obliczone w wysokości zawyżonej.

W skardze kasacyjnej pozwana zarzuciła powyższemu wyrokowi naruszenie art. 65 w zw. z art. 353¹, 536 § 1 i 58 k.c. oraz art. 76 ust. 2 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych przez błędne zastosowanie polegające na bezpodstawnym przyjęciu, że pod pojęciem cen urzędowych strony rozumiały marżę urzędową, a ponadto – art. 76 ust. 1 ustawy o zamówieniach publicznych oraz art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 72 ust. 1 i art. 76 ust. 2 ustawy o zamówieniach publicznych przez błędne zastosowanie w/w przepisów w sytuacji, gdy nie zaszły okoliczności uzasadniające zawarcie aneksów i błędne przyjęcie, że powódce przysługują odsetki za opóźnienie w dochodzonej wysokości. Skarżąca zarzuciła także naruszenie przepisów postępowania – art. 230, 233 § 1, 316 § 1, 217 § 1, 227, 232, 278 i 299 k.p.c., a ponadto – nieważność postępowania spowodowaną naruszeniem art. 194 § 1 i z oraz art. 198 § 1 k.p.c. w zw. z art. 26 § 4 k.s.h. w brzmieniu sprzed 15 stycznia 2004 r., oraz art. 379 pkt 5 k.p.c. przez wydanie wyroku w stosunku do „B.” Spółki z o.o. bez wezwania Spółki Jawnej do udziału w sprawie w miejsce występujących początkowo wspólników Spółki Cywilnej „B.” i bez wykazania przez Spółkę z o.o. „B.” następstwa prawnego zarówno przez Spółkę Jawną w stosunku do Spółki Cywilnej jak i przez Spółkę z o.o. „B.” w stosunku do Spółki Jawnej „B.”, a także przez pozbawienie pozwanej –

powódki wzajemnej możliwości obrony swych praw. Pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 17 lutego 2004 r. i oddalenie powództwa głównego oraz uwzględnienie powództwa wzajemnego o ustalenie nieważności aneksów lub uchylenie w/w wyroków i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania lub uchylenie w/w wyroków i umorzenie postępowania w stosunku do Spółki Jawnej „B.” i Spółki z o.o. „B.” Ponadto skarżąca wniosła o orzeczenie o zwrocie spełnionego przez nią świadczenia w kwocie 306 894,- złotych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nieważność postępowania zachodzi w sytuacjach wymienionych w art. 379 k.p.c. Nie ma wśród nich przypadku braku legitymacji czynnej lub biernej. Tego rodzaju zarzut dotyczy materialno-prawnej podstawy powództwa i może prowadzić ewentualnie do oddalenia powództwa nie zaś do stwierdzenia nieważności postępowania. Z gruntu chybiona była więc podstawa skargi kasacyjnej dotycząca nieważności postępowania i to bez względu na ocenę zarzutów co do naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 194 § 1 i 2, 198 § k.p.c. w zw. z art. 26 § 4 k.s.h. skoro według stanowiska skarżącej - miałyby to skutkować nieważnością postępowania. Odnośnie do powołanego w ramach twierdzenia o nieważności postępowania przepisu art. 379 pkt 5 k.p.c. wystarczy skonstatować, że skarga kasacyjna nie zawiera w tym zakresie uzasadnienia; w rzeczy samej nie sposób uznać, że w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym, zakończonym wydaniem zaskarżonego wyroku, strona pozwana była pozbawiona możliwości obrony swych praw. Pozostałe zarzuty podniesione w związku z podstawą naruszenia przepisów nie podlegały rozważeniu ze względu na zakaz przewidziany w art. 398³ § 3 k.p.c.

Co do naruszenia prawa materialnego to stanowisko pozwanej w skardze kasacyjnej także było bezzasadne. W rozpoznawanej sprawie istotna była kwestia, czy zmiany wprowadzone przez strony do umowy z dnia 22 kwietnia 1996 r. aneksami nr 1-11 były ważne w świetle art. 76 ust. 1 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (jedn. tekst Dz.U. z 1998 r. nr 119, poz. 773 ze zm.). W związku z tym, że na nieważność w/w zmian powoływała się pozwana to na pozwanej spoczywał ciężar udowodnienia (art. 6 k.c., art. 232 k.p.c.)

z jakich przyczyn wprowadzono kolejne zmiany ceny, że przyczyn tych nie można było przewidzieć przy zawieraniu umowy oraz, że ze względu na te przyczyny powstała konieczność zmian ceny. Kwestia, co strony rozumiały w § 3 umowy pod pojęciem uwolnienia cen urzędowych, podobnie jak samo umówienie się stron co do swoistej klauzuli waloryzacyjnej, miała - w świetle art. 76 ustawy o zamówieniach publicznych – znaczenie drugorzędne w sytuacji, gdy o ważności lub nieważności zmian do umowy nie przesądzała przyczyna umówiona lecz rzeczywista przyczyna zawarcia aneksów, podlegająca ustaleniu na podstawie wszystkich okoliczności temu towarzyszących i ocenie według kryteriów ustawowych.

Sąd Apelacyjny miał na względzie, że w dniu zawarcia umowy nie istniały urzędowe ceny paliw ale obowiązywała urzędowa (maksymalna) marża w obrocie olejem napędowym, która następnie została uchylona, oraz, że po zawarciu przez strony umowy wprowadzony został obowiązek wliczania w cenę paliwa podatku od środków transportowych. Sąd Apelacyjny oparł się także na zeznaniach świadka R. K. i na pismach powódki informujących pozwaną i przez nią akceptowanych o podwyżkach cen, za które kupowała paliwo strona powodowa u producentów. Na tej podstawie Sąd Apelacyjny ustalił, że przyczyną zawierania aneksów był zamiar stron dostosowania ceny paliw dostarczonych pozwanej na podstawie umowy z dnia 22 kwietnia 1996 r. do niestabilnej sytuacji i zmieniających się często na rynku paliwowym cen, jako skutku „uwolnienia” cen paliw w zakresie marży i większej swobody producentów paliw w kształtowaniu cen oraz w kalkulowaniu w cenę paliw podatku od środków transportowych. Zdaniem Sądu pociągnęło to za sobą wyżki cen u dostawców powódki, których to wyżek nie można było przewidzieć przy zawieraniu umowy przez strony i co usprawiedliwiało konieczność wprowadzenia do umowy zmian.

Wyrażone w zaskarżonym wyroku stanowisko co do przyczyn aneksów nr 1-11 dotyczy ustaleń faktycznych, które w skardze kasacyjnej nie podlegają zakwestionowaniu (art. 398³ § 3 k.p.c.) Zarzuty skarżącej – aczkolwiek związane ze wskazaniem na naruszenie art. 65 w zw. z art. 353¹ i art. 536 § 1 k.c. – w istocie dotyczyły ustalonego stanu faktycznego; wynika to z uzasadnienia w pkt 1 in principo skargi kasacyjnej. Odnośnie zaś do właściwej materii przewidzianej dla

podstawy skargi kasacyjnej w postaci naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) skarżąca nie wskazała w czym by miało się wyrażać błędne zastosowanie art. 65 k.c. Przepis ten przewiduje obowiązek poszukiwania przez sąd treści i znaczenia oświadczeń woli. Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku temu obowiązkowi sprostał. Co do art. 353¹ i 536 § 1 k.c. natomiast, skarga nie zawiera argumentów, które by przystawały do istoty sporu w rozpoznawanej sprawie.

Bezzasadne były również zarzuty dotyczące błędnego zastosowania art. 58 i 481 k.c. oraz art. 76 ust. 1 i 2 ustawy o zamówieniach publicznych. Powyższe zarzuty zostały sformułowane przy założeniu, że nie zaszły okoliczności warunkujące ważność zmian wprowadzonych aneksami. Tymczasem - jak to wyżej wskazano - Sąd Apelacyjny przyjął, że okoliczności takie miały miejsce. Przeciwno ocenie prawnej ustalonej przyczyny zawarcia aneksów pozwana w skardze kasacyjnej nie przedstawiła żadnych argumentów.

Na marginesie można zauważyć, że pozwana nie zaprzeczyła, iż uchylene w 1997 roku marży urzędowej oraz wprowadzenie podatku od środków transportowych, jako elementu ceny paliw, stanowiło jedyną przyczynę określonego podwyższenia cen u dostawcy zaopatrującego powódkę i w konsekwencji – określonego podwyższenia ceny w aneksach, nie twierdziła też, że zwyżka cen w aneksach była następstwem innych (jakich) okoliczności nie odpowiadających kryterium nieprzewidywalności. Wprawdzie w uzasadnieniu skargi kasacyjnej na str. 7 skarżąca zarzuciła, że Sąd Apelacyjny nie rozważył jaką marżę naliczał sobie dostawca w okresie gdy obowiązywały marże urzędowe, ale w niczym nie wpływa to na ocenę postawy procesowej pozwanej jako bezczynej w wykazaniu, że przesłanka okoliczności nieprzewidywalnych i przesłanka konieczności wprowadzenia zmian do umowy nie została spełniona. Formułując powyższy zarzut skarżąca pominęła, że sąd cywilny rozważa tylko okoliczności wskazane przez strony, oraz, że nie było rzeczą Sądu Apelacyjnego ustalenie jaka była i jaka powinna być marża i cena, lecz zbadanie zasadności twierdzeń strony obciążonej ciężarem dowodzenia odnośnie do tego, że konkretna marża i konkretna cena była uzasadniona lub nie uzasadniona.

Z przedstawionych względów należało zgodzić się z Sądem Apelacyjnym, że nieprzewidywalna co do wysokości zmiana cen paliw u producentów wywołana także okolicznościami nie dającymi się przewidzieć stanowiła o konieczności wprowadzania do umowy z dnia 22 kwietnia 1996 r. zmian gwarantujących obydwu stronom realizację zamierzonych celów ekonomicznych. Zastosowanie w zaskarżonym wyroku art. 481 k.c. oraz art. 76 ustawy o zamówieniach publicznych ze skutkiem dla pozwanej niekorzystnym oraz niezastosowanie art. 58 k.c. było więc uzasadnione, a zarzut naruszenia wymienionych przepisów - bezpodstawny.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 108 § 1 k.p.c.